

процессов прямой и обратной коррекции. Рассмотрены особенности внешнего и внутреннего влияния на системы «личность» и «дефект» детей с психофизическими нарушениями.

Ключевые слова: коррекция, процесс, метод, фрактал.

SUMMARY

T. V. Zolotaryova. Correction is a Fractal Process

The author of the article makes an attempt to define structure of purposeful correctional process. Comparative description of processes of straight and reverse correction is conducted in the article. Features of external and internal influence on systems «personality» and «defect» of children with psychophysical disorders are examined in the article.

Key words: correction, process, method, fractal.

ФІЛОСОФІЯ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ ТА КУЛЬТУРИ

УДК 17.023.33+179.3«12»

Г. В. Губенко

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

БІОЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Проблеми, висвітлені у статті, мають безпосереднє відношення до життя сучасного суспільства. Їх зміст заповнюється роллю біоетики як науки, що постійно змінюється і різко посилюється. Біоетика спрямована шукати відповіді на етичні питання, які стосуються медицини, наук про життя та пов'язаних з ними технологій. Процес гуманізації сучасної науки не може бути здійснений без розвитку біоетичних принципів

Ключові слова: біоетика, біоетичні проблеми, біоетичні принципи, нанотехнологія, суспільство ризику, трансгуманізм.

Мета статті – розкрити значення і зміст біоетики, її правила та принципи. Об'єднати дослідження етичних, моральних, психологічних, суспільних проблем в одну – біоетичну сферу, дати визначення терміна «біоетичні проблеми».

Коли вперше чуєш термін «біоетика», зазвичай те, що спадає на думку – це всі ті питання та проблеми, які пов'язані з евтаназією, клонуванням, генною інженерією. І тоді наша свідомість починає показувати фантастичні уявлення «клонуваних себе», а хтось згадує сценарії сучасних науково-фантастичних

фільмів, де використовуються інкубатори людей для пересадки органів тощо. В цілому всі ці фантазії навіть у вільній формі, відображають сутність медичної біоетики – одного з напрямів сучасної біоетики.

Але ж біоетика має набагато ширший спектр вивчення. Тривалий період науковці, зокрема й деякі філософи, керувалися визначенням поняття «біоетика», яке давалося в Оксфордському словнику (1989), як дисципліни, що має справи з «етичними проблемами, які виникають в результаті прогресу медицини і біології», яка займається вивченням «етичних проблем, що є наслідком медико-біологічних досліджень, і їх застосуванням у таких галузях як трансплантація, генна інженерія і штучне запліднення» [8, 35]. Дуже багато сучасних проблем медицини і біології людини тісно пов'язані з розв'язанням етичних, моральних, психологічних, суспільних проблем, а тому і виникла пропозиція об'єднати дослідження і вирішення цих проблем в одну, вивченням якої займається біоетика.

Розглядаючи проблему виникнення та визначення біоетики, автор ознайомився із значною кількістю публікацій англо-американських дослідників, російських, польських та українських учених. І винайшов таке визначення: *біоетика* – це не лише нове міждисциплінарне знання, а й новий метод регуляції та контролю людської діяльності, за допомогою якого можна розумно використовувати досягнення науково-технічного прогресу, сприяти поліпшенню якості життя нинішнього та майбутніх поколінь на основі коеволюції суспільства та природи.

Тому біоетика не може обмежуватися винятково сферою людських відносин, але має поширюватися на всю біосферу як ціле, регулюючи втручання людини у сферу різноманітних проявів життя. І у цьому значенні концепція біоетики набуває значно ширшого, ніж усі традиційні етичні системи, світоглядного та методологічного змісту [4, 17].

Як відзначалося на Четвертому національному конгресі з біоетики, що проходив у Києві, сучасна біоетика покликана вирішувати етичні питання, що стосуються медицини, наук про життя та пов'язаних з ними технологій, з урахуванням соціальних, правових та екологічних аспектів. Світова наукова спільнота та міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, ВООЗ, ЮНЕП, Рада Європи надають великого значення цій проблемі. Свідченням цього є нещодавно прийнята ЮНЕСКО «Загальна декларація про біоетику та права людини».

Процес гуманізації сучасної науки, що відбувається останнім часом, повинен здійснюватися на основі розвитку етичних принципів. Застосування багатьох новітніх біотехнологій, таких, як клонування, використання стовбурових клітин, генна інженерія тощо та непередбаченість їхніх наслідків потребують належної уваги з точки зору біоетики. В останній час виникло ще багато проблем, вирішення яких тісно пов'язано з біоетикою. Найактуальнішими серед них є нанотехнології та біобезпека [9, 3].

Отже, попередні Національні Конгреси з біоетики, які були проведені у 2001, 2004 та 2007 роках, не тільки підтвердили зростаючий інтерес до проблем

біоетики в Україні, а також дали імпульс до подальшої роботи у цій галузі. Біоетика починає з переосмислення місця людини у світі та її відносин із природою (коеволюції), з утвердження моральних цінностей, принципів та правил. Відповідно до цього мають формуватися біоетичні принципи.

Принцип благоговіння перед життям – визнання життя як вищої категорії серед етичних цінностей. Цей принцип має стати одним із базових. Отже, головний постулат виділеного принципу – необхідність із кожною істотою звертатися біоетично, тобто спираючись на такі основні правила: *ненасильства і поваги до життя; солідарності; терпимості*.

Наступним є *принцип соціальної справедливості для всіх*.

Соціальна справедливість означає можливість для кожної людини жити і підтримувати своє здоров'я на належному рівні й задовольняти основні людські потреби, а також виховувати своїх дітей так, щоб вони в майбутньому стали гідними громадянами, тобто відчували обов'язок перед державою, що забезпечила соціальну справедливість [1, 189].

Хоча моральні норми і теорії можуть бути універсальними, моральна практика має різну текстуру, особливо з погляду глобальної справедливості. Простіше кажучи, утвердження справедливості, тобто рятування від убогості і гноблення, більшою мірою завдання багатих і владарюючих, ніж бідних, пригноблених і підлеглих. Утвердження моралі (моральності) серед них, у тому числі біоетичних чеснот, вимагає насамперед стратегії емансипації, стратегії, спрямованої на забезпечення для бідних, пригноблених і підлеглих хоч якоїсь волі й самоврядування. «Культивування людяності» – це, таким чином, двофокусне (тобто і моральне, і політичне) завдання [3, 26].

Отже, головними правилами цього принципу є *солідарність і справедливість* економічного і політичного порядку, крім того, *рівність прав і співробітництва* між чоловіками й жінками. У сучасних контекстах багато факторів сприяють виникненню гендерних розбіжностей під час формування особистої ідентичності: чоловіча ідентичність звичайно більше пов'язана з абстрактними, деконтекстуалізованими правилами, тоді як жіноча ідентичність – з конкретними особистісними прихильностями.

Зупинимося ще на одному принципі – *принципі толерантності*. За всього різноманіття визначень толерантності цілком очевидною є наявність в її осмисленні деяких усталених загальноновизнаних елементів. Їх спільною основою постає насамперед етимологічне значення латинського дієслова *tolerantia* – «несу», «витримую», «терплю». Бути толерантним передусім означає терпіти, витримувати іншого – таким, яким він є. Так, Український філософський словник визначає «толерантність» як терпимість інших поглядів, звичаїв, звичок. Толерантність необхідна відносно особливостей різних народів, націй і релігій. Вона є ознакою впевненості у собі й усвідомлення надійності своїх власних позицій, ознакою відкритої для всіх ідейної течії, яка не боїться порівняння з іншими точками зору і не уникає духовної конкуренції.

Необхідність створення толерантного підходу стає зрозумілою на засадах нового біоетичного світогляду, який радикально змінює існуючу систему

ставлення людини до світу. Саме на цьому шляху можливе біоетичне прозріння для впровадження відповідної культури з метою виховання біоетичної особистості. Чітке усвідомлення цього факту поступово приводить до принципової зміни як наукових, так і соціальних уявлень, властивих поточному століттю.

Автор виокремлює також й інші принципи глобальної білетики.

Принцип єдності життя та етики. Якщо життя є вищим проявом упорядкованості у світі природи, то етика є вищим вираженням сил, що протистоять хаотичності в суспільстві. Необхідно постійно враховувати етичні норми як у науці, так і на практиці.

Принцип коеволюції системи «суспільство і природа» – налагодження оптимальних відносин між людиною і природою. Цей принцип передбачає пошук шляхів перетворення біосфери в ноосферу і запобігання можливості її знищення.

Принцип поваги до цілісності. Згідно з цим принципом немає несанкціонованого доступу до інформації, що стосується характеристик особистості. Цілісність є сполученість життя, її повнота, які не можуть порушуватися. Під цілісністю також розуміють сферу досвіду, творчості та самовизначеності особистості. Цілісність пов'язана із свободою суб'єкта [5, 106].

Усі ці принципи повинні бути застосовані в такій відносно новій галузі, як нанотехнології. В сучасній літературі неологізм «нанотехнологія» може бути використаний у вузькому та широкому розуміннях. У вузькому розумінні він означає будь-яку технологію, яка оперує атомами, атомарними та молекулярними структурами. У широкому розумінні цей неологізм означає або суму всіх потенційних нанотехнологій, або конкретну трансдисциплінарну галузь нанодосліджень.

За допомогою наноінструментів людина вже зараз втручається у фундаментальні першооснови природного та соціального життя. Найближчим часом з'являться такі молекулярні машини, які придатні самостійно не тільки маніпулювати окремими атомами, але й самовідтворюватися; створювати з довільних підручних матеріалів (земля, вода, повітря) будь-які корисні речовини, матеріали, машини, одяг, їжу; подорожувати в людському організмі та відновлювати ДНК, покращувати генні структури, тобто підтримувати довготривале існування живих організмів і навіть удосконалювати людську тілесність [6, 17].

У межах нанотехнологій виокремлюють такі проблеми: проблеми ризику; захист приватного життя і проблеми «трансгуманізму». На нашу думку доцільно зупинитися і на цих проблемах.

Проблеми ризику, пов'язані з такими явищами [2, 30–31]:

1) невизначеність і майбутнє. Невизначеними є наслідки, які пов'язані з ухваленням рішення. Вони можуть привести як до позитивних, так і до негативних наслідків. Ризик як рішення призводить до нестабільного стану в майбутньому. За допомогою розрахунку ризику ми намагаємося зробити дві

речі: скористатися перевагами майбутнього та обмежити збитки, які можуть виникнути в результаті своєї діяльності. Ризик, таким чином, стає однією із форм ухвалення рішення, яке за своєю природою є рефлексивним;

2) за допомогою ризикованих рішень ми пов'язуємо час і таким чином намагаємося зробити майбутнє залежним від сучасності, майбутнє, яке ми не знаємо, але яке вже визначає, де горизонт діяльності. Отже, визначається той факт, що ризик є легітимною дитиною сучасної раціональності, форма діяльності якої була втілена у форму «мета – засіб»;

3) залежність ризикованих рішень від знань. Можна, звичайно, ухвалювати рішення на основі інтуїції, але форма розрахунку приводить до того, щоб збирати дані та відомості про потенційні ситуації, іншими словами, зробити їх піддатливими для розрахунку;

4) суб'єктування небезпеки. Загрози з'являються незалежно від діяльності людини. Ризики виникають свідомо, за наслідки несуть відповідальність і вони можуть у вигляді рішення бути віднесені до конкретної людини. У випадку небезпеки ми посилаємося на причинний зв'язок, у випадку ризику переважає досвід сполучення ознак;

5) ризиковані рішення є одночасно самореферентними і парадоксальними. Диференціація ризику і відсутність ризику зникають, оскільки ухилення від ухвалення рішення також так чи інакше є рішенням. Ризик є парадоксальним: якщо деякий вибір буде реалізований, то збільшується невизначеність у плані наслідків цього вибору, а якщо не буде реалізований, то з'являється невизначеність наслідків.

Зрозуміло, що тема ризику є основним індикатором сучасного індустріального суспільства щодо досягнень у науково-технічній цивілізації.

Останнім часом виникає багато нових проблем, розв'язання яких пов'язують з біоетикою. Проблеми «трансгуманізму» в нанотехнології часто порівнюють з удосконаленням окремих властивостей людини за допомогою генетики. Нанотехнологи стверджують поняття про розширення меж таких речей, як вік і мораль, емоційний зв'язок з іншими людьми, ставлення до інших живих істот. Фундаментальні зміни людини можуть означати, наприклад, суттєве збільшення віку людини, наближаючи її до безсмертя.

Так, в Америці створюються фонди (Maximum Life Foundation – Фонд максимально тривалого життя), семінари з проблем довголіття (листопад 2010 – Longevity Summit). Один із методів лікування – це використання ембріональних клітин. Наприклад, американський чений Майкл Уетс (Michael West) є одним із перших учених, який клонував людський ембріон [7, 125].

Отже, **біоетичні проблеми** – сукупність етичних, моральних, психологічних, суспільних проблем сучасності, наявність яких являє загрозу життю людини, рішення яких вимагає регулювання втручання людини у сферу різноманітних проявів життя.

Автор умовно поділив біоетичні проблеми на такі групи: проблеми, що пов'язані з використанням нанотехнологій (проблеми ризику; захист приватного життя; проблеми «трансгуманізму»); проблеми, що пов'язані з

використанням біотехнологій (клонування, використання стовбурових клітин, генна інженерія тощо).

Наголосимо, що поява вищезазначених проблем – результат стрімкого розвитку сучасної науково-технічної революції, особливо в галузі біологічних та генетичних досліджень. Пошук нових підходів до етичної оцінки зазначених феноменів стає важливим напрямом розвитку сучасної біоетики. Вони відображаються у таких принципах: принцип благоговіння перед життям, принцип соціальної справедливості для всіх, принцип толерантності, принцип єдності життя та етики, принцип поваги до цілісності, принцип коеволюції системи «суспільство і природа». Особлива складність професійно орієнтованих проблем біоетики зумовлена тим, що їх не завжди можна розв'язати так само, як проблеми, наприклад, професійної етики (педагогічної або службової).

ЛІТЕРАТУРА

1. Аболіна Т. Г. Етос і мораль у сучасному світі / Т. Г. Аболіна, А. М. Єрмоленко. – К. : ПАРАПАН, 2004. – 200 с.
2. Бехман Г. Современное общество как общество риска / Г. Бехман // Вопросы философии. – 2007. – № 3. – С. 26–46.
3. Современная биоэтика : материалы Четвертого национального конгресса по биоэтике (Киев, 20–23 сентября 2010). – К. : Национальный научный центр медико-биотехнических проблем, 2010. – 167 с.
4. Даллмар Ф. Глобальная этика: преодоление дихотомии «универсализм» – «партикуляризм» / Ф. Даллмар // Вопросы философии. – 2003. – № 3. – С. 13–29.
5. Кулініченко В. Л. Біоетика як етична концепція / В. Л. Кулініченко, С. В. Пустовіт // Науковий світ. – 2006. – № 5. – С. 16–19.
6. Летов О.В. Уважение целостности субъекта как принцип биоэтики / О. В. Летов // Вопросы философии. – 2008. – № 7. – С. 106–114.
7. Лукьянец В. С. Наукоемкое будущее. Философия нанотехнологии / В. С. Лукьянец // Практична філософія. – 2003. – № 3. – С. 10–27.
8. На острие жизни. Новости биоэтики [Электронный ресурс] / Человек. – 2010. – № 3. – С. 125. – Режим доступа к журн. : <http://www.bioedge/org>.
9. Сгречча Э. Биоэтика / Э. Сгречча, В. Тамбоне. – М. : Библейско-богословский институт Св. апостола Андрея, 2002. – 413 с.

РЕЗЮМЕ

А. В. Губенко. Биоэтические проблемы современности: философский аспект.

Проблемы, освещаемые в статье, непосредственно касаются жизни современного общества. Их содержание задается постоянно изменяющейся и

резко усиливающейся ролью биоэтики как науки. Биоэтика призвана решать этические вопросы, касающиеся медицины, наук о жизни и связанных с ними технологий. Процесс гуманизации современной науки не может осуществляться без развития биоэтических принципов.

Ключевые слова: *биоэтика, биоэтические проблемы, биоэтические принципы, нанотехнология, общество риска, трансгуманизм.*

SUMMARY

A. V. Gubenko. Bioethical Problems: Philosophical Aspect.

The problems highlighted in the article are directly related to the life of modern society. Their content constantly and dramatically stipulates the role of bioethics as a science. Bioethics aims to seek answers on ethical issues that are related to medicine, sciences about life and technologies connected with them. The process of humanization of modern science can not be carried out without the development of bioethical principles.

Key words: *bioethics, bioethical problems, bioethical principles, nanotechnology, society of risk, transhumanism.*